

Формите на генитив сингулар во микенскиот грчки и во ајолските дијалекти*

Елена Џукеска

Институт за класични студии
Филозофски факултет, Скопје

elena.dzukeska@gmail.com

Клучни зборови: микенски грчки, грчки дијалекти, генитив сингулар

Предмет на овој докторски труд се формите на генитив сингулар во микенскиот грчки и во ајолските дијалекти. Грчките дијалекти покажуваат разнородност кај генитивските форми, разнородност која е присутна и на индоевропско ниво. Дали наставката **-es/-os/-s* во грчкиот е присутна само како **-os* или и како **-es* и **-s*? Дали оваа наставка има само генитивско или и аблативско значење? Која наставка за генитив се содржи во завршокот *-āo* кај машките имиња со *a*-основи? Дали кај *o/e*-основите е присутна само заменската наставка **-syo* или и наставката **-so*? Што претставува завршокот *-oi* кај *o/e*-основите на тесалските натписи?

Низ призмата на овие прашања е направена една историско-компаративна анализа на генитивските форми на два временски и просторни пункта: микенските плочки од 14 и 12 в.п.н.е. и ајолските натписи од 8 - 2 в.п.н.е. Притоа беше земен предвид севкупниот корпус на линеарното Бе писмо и најголемиот дел од објавените бојотски, тесалски и лезбоски натписи. Примерите се споредувани од фонетски, морфолошки, синтаксички аспект и се класифицирани според наставката, основата, морфолошките категории.

Истражувањето потврди дека кај имињата со атематска деклинација формите на генитив сингулар и во микенскиот грчки и во ајолските дијалекти редовно завршуваат на *-os*. Разлики помеѓу микенскиот грчки и ајолските дијалекти има кај *ēi*-основите и кај сигматските основи. Од една страна, кај сигматските основи покрај формите на *-os* во Тесалија се јавуваат форми на *-ei*, а на Лезбос и во Троада, форми на *-η*. Оваа појава која се должи на мешањето на овие основи со машките имиња со *a*-основи, во Тесалија е потврдена спорадично на помлади натписи, но на Лезбос и во Троада е вообичаена и е присутна веќе во 5 в.п.н.е.

Од друга страна, развојот на *-w-* и *-s-* помеѓу вокали е на различен стадиум во микенскиот грчки и во ајолските дијалекти. Затоа, во микенскиот имињата на *-ēi-* во генитив завршуваат на *-e-wo*, */-ēw-os/*, а оние со сигматски основи на *-e-o*, */-e(h)-os/*. Во ајолските дијалекти по губењето на *w* и *s* завршокот за генитив кај *ēi*-основите гласел *-i:-os* во бојотскиот и тесалскиот и *-ē-os* во лезбоскиот, а кај сигматските

основи *-y-os*. Но, фонетската реалност не е секогаш прецизно графички одбележана. Од една страна постои тенденција да се задржи традиционалната форма, а од друга да се одбележи реалниот изговор. Истражувањето покажа дека изборот на графемата може да биде и дистинктивно обележје на генитивската форма, односно на една зборовна категорија.

Во таа смисла, иако хипокористиците на *-ē-* во ајолските дијалекти се менуваат како сигматски основи, примерите на генитив укажуваат на специфичности во нивната флексија. Ако го споредиме соодносот на примерите на *-ιoς* и на *-εoς* од сложени лични имиња и од хипокористици во бојотскиот дијалект излегува дека кај хипокористиците *-ιoς* е 4 пати повеќе застапен од *-εoς*. Слично, во лезбоскиот кај ваквите хипокористици, завршокот *-η* се јавува многу почесто отколку *-εoς*.

Што се однесува до аблаутот во коренот, односно основата, истражувањето потврди дека првобитните варијации во грчкиот се изнивелирани уште во предмикенскиот период.

Формите на генитив сингулар кај женските имиња со *a*-основи во грчкиот јазик веќе во микенскиот период завршуваат на *-āς*. На микенските плочки тој се бележи како *-a*, а во ајолските дијалекти како *-āς*, дури и тогаш кога во основата на зборот се гледа влијание од друг дијалект. Веројатно во овој завршок се содржи полната степен **-es* од наставката за генитив, но заради раната контракција на вокалите од наставката и основата тоа не можеме да го видиме.

Што се однесува до машките имиња со *a*-основа, микенските форми кои завршуваат на *-a-o* ја потврдуваат староста на завршокот *-āo*. Во бојотскиот дијалект, заради отсуството на контракцијата на вокалите *a* и *o*, генитивското *-āo* се среќава редовно, дури и на помлади натписи од 3 и 2 в.п.н.е. и на натписи, на кои веќе има влијание од јонско-атичкото којне. Од друга страна во Тесалија, каде што доминираат контрахираните форми на *-ā*, малубројните форми на *-āo* се забележани главно на истите натписи каде што се употребува и *-oio*, што упатува на свесна тенденција за архаизирање.

Паралелното присуство на генитиви на *-a-o* и на *-o-jo* во микенскиот значи дека завршокот *-āo* не можел да настане ниту по аналогија со *-oo*, ниту со *-oio* и според тоа не ја содржи заменската наставка **-syo*. Има повеќе аргументи за тоа дека овој завршок ја содржи заменската наставка **-so*. Оваа наставка е потврдена во германските јазици, не само во заменската, туку и во именската флексија, не само кај *o/e*-основите, туку и кај *a*-основите. Во грчкиот има барем една форма *τέ-o* од *τίς*, која ја содржи наставката **-so*, а кореспондира со ст.сл. *ce-so* и со гот. *hi-s*. Кај Хомер за заменката *τίς* има многу примери на генитив *τέo*, но ниту еден пример на **τέīo*. Завршокот **-syo* не можел да биде искористен кај машките имиња со *a*-основи, затоа што во заменската флексија и во флексијата на придавките тој не е врзан за *a*-основите.

Анализата на материјалот покажа дека **-o-syo* е единствениот генитивски завршок кај *o/e*-основите во микенскиот период. Генитивските форми на *-o-jo* се потврдени и во именската и во заменската флексија. Нема сигурни примери на *-o-*

o, кои би го потврдиле присуството на *-so во тематската деклинација на микенските плочки. Но, не може да се исклучи можноста оваа наставка во помикенскиот период да навлегла кај o/e-основите преку заменките и машките имиња со a-основи.

Микенското -o-jo веројатно веќе гласело *-ouyo. Завршокот -oio како резултат на фонетските промени и како резултат на тенденцијата за упростување на деклинацијата во помикенскиот период преминал во -ō. На бојотските и лезбоските натписи од архаичниот период, овој завршок се бележи со -O, а по воведувањето на јонскиот алфабет со -Ω. Во Тесалија ситуацијата е посложена. Во Тесалиотида, Хестијотида и Магнезија на архаичните натписи завршокот -ō се бележи како -O, а на подоцнежните како -OY. Но, во Пелазгиотида и Перајбија, вообичаено се среќаваат завршоците -oio и -oi, не само на архаични натписи, туку и на натписи од 3 и 2 в.п.н.е. Анализата на примерите покажа дека иако завршокот -oio се среќава во стандардни документи, сепак неговата употреба е лимитирана. Овој завршок е потврден кај многу помалку категории зборови и во споредба со микенското -o-jo и во споредба со тесалското -oi. Анализата, исто така, покажа дека распределбата на завршоците по региони, сепак не е апсолутна. Што се однесува до завршокот -oi, тој можел да настане со апокопа, односно со елизија на крајното o од -oio.

Во поглед на значењето на генитивот ситуацијата е сосема различна во микенскиот грчки и во ајолските дијалекти. На микенските плочки со многу примери е потврдена употребата на генитивот за означување посвојност, најчесто со друго име. Кај помал број форми може да се препознае и партитивно значење. Нема примери кои искажуваат одвојување - значење кое го покрива аблативот. Особено е индикативен малиот број на топоними во генитив и на примери со предлог. Во ајолските дијалекти, пак, со исклучок на формите на -oio, генитивите уште на најстарите натписи ги покажуваат и значењата на аблативот. Во таа смисла можеме да констатираме дека индоевропската наставка *-es/-os/-s, од аспект на грчкиот првобитно имала само генитивско значење, исто како и наставките *-syo и *-so, а аблативското го презела во помикенскиот период.

*Докторскиот труд е одбранет на Филозофскиот факултет во Скопје, Институт за класични студии, 2009 г.)